

ANNA OVASKA

Sairas maailma ja hullu ruhtinas

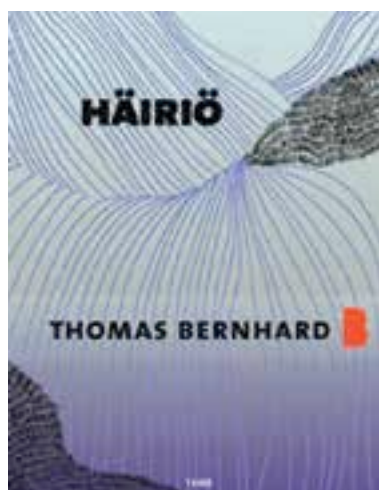
Thomas Bernhard, *Häiriö* (Verstörung, 1967). Suom. & jälkisanat Tarja Roinila. Teos, Helsinki 2014. 208 s.

Thomas Bernhardin proosa perustuu absurdia hivelevään sanojen, väitteiden ja teemojen toistoon, katkoksiin, velleihin kursiveihin ja loputtomiin poukkoileviin monologeihin, jotka kuuntelijana toimiva kertoja tallentaa. Uudelleen ja uudelleen toistuvina aiheina ovat isien ja poikien vaikeat suhteet, sairaut sisaret tai veljet, menetetyt äidit, sanalla sanoen, traagiset perheet. Ja kuten Bernhardilla aina, maailma, etenkin Itävallan vuoristoseutu on *kammottava*. Ihmiset ovat raakalaisia. Kaikki on naurettavaa. Kaikki on hirvittävää.

Häiriön jatkuvan toiston ja väitteiden sisään kätkeyty kysymys koskee sairautta, joka on ihmisyyden ytimessä. Teoksen lääkäri-isä on nihilistinen hahmo, joka tekee työtään mahdottomissa olosuhteissa – ”kaikki mitä hän matkoillaan kohtasi, kosketti ja hoiti, oli sairasta ja murheellista” (14) – ja maailmaa kalvava sairaus uhkaa koko perhettä:

”[M]inulle se voisi kenties tuottaa häiriötä, saattaa minut syvämielitteiseen tilaan joka olisi minulle vahingollinen; hänen mukaansa juuri minulla oli loputon taipumus häiriintyä kaikesta ja kaikista, mieltä kaikkea ja kaikkia tavalla joka oli minulle vahingollinen. [...] Eniten häntä pelotti, että jonkun sairaan ja hänen sairautensa näkeminen aiheuttaisi jommallekummalle, siskolleni tai minulle, elinikäisen vaurion, juuri sellaista hän meille viimeiseksi toivoi.” (15)

Kehyskertomuksessa isän ja tarinaa kertovan pojan kohtaamisen keskeyttää onnettomuustapaus, perhettä kohdanneet tragediat jäävät syrjään ja sairaus ottaa vallan tarinasta. Aamuyön ja aamupäivän mittaan seuraa

kokoelma potilaita, toinen toistaan groteskimpia hahmoja isän ja pojan ajaessa vuoristokylästä toiseen. Kohdataan teollisuusmies, joka on antanut ampua kaikki metsän eläimet (”Kaikki mitä hän puhui oli pelkkää kammottavan häiriön karkottamista.” 49); vuoren pimeydessä elävät sisar ja häkkiin suljettu veli; kirkuvia, pakenevia, kuolevia ja kuolleita lintuja. Romaanin alku on kuin nyrjähtänyt satu. Lääkäriin ja pojan tehtäväksi jää tarkkailla, tallentaa kärsimystä.

Teoksen puolivälissä tarinan valloittaa hullu ruhtinas Saurau, jonka monologi musertaa alleen kaiken muun. Kertojan rooliksi jää lisätä lauseisiin puhetulvan lähde – ”Saurau sanoi”; ”ruhtinas sanoi”. Yksinpuhelu jatkuu virtana, kuin katastrofaalinen tulva joka on viemässä Sauraulta järjen. Aiemmin edes osin aisoissa pysyneet sisäkkäiset kertomukset alkavat kasvaa toistensa lävitse ja muodostavat konkreettisen häiriön, joka valtaa koko romaanin. Isä ja poika ovat yhtä mieltä: Saurau on hullu. Mutta avoimeksi jää, onko hän sittenkään sen enempiä sekaissin kuin kukaan muu.

Hyperbolat, loputon liioittelu ja perusteettomat väitteet ironisoituvat ja tekevät romaanin puhujat

epäluotettaviksi. Mitä sairaammiksi esimerkiksi Saurau kuvaa toisia ihmisiä, sitä sairaammalta hän itse vaikuttaa: totalisoivat lauseet ja väitteet objektiivisuudesta saavat epäilemään hahmojen mielentilaa ja päämääriä. Lopulta eroa isän, pojan, Saurau ja Bernhardin oman kirjailijahahmon (”Itävallan likaajan”) tai muiden monologistien välillä on vaikea hahmottaa. Kaikkia vaivaa sama näennäinen rationaalisuus, joka kääntyy lopulta itseään vastaan. Ja kaikkia uhkaa mielipuolisuus. Kuten Tarja Roinila huomauttaa teoksen jälkisanoina, Bernhardin hahmojen psykologiaa on kritisoitu pinnalliseksi (213). Teoksen pääosassa on kuitenkin puhe, joka vyöryy jäsentämättömänä mutta juuri toistojensa vuoksi merkityksiä luovana.

Rakenteeltaankin hirviömaisessä romaanissa Saurau monologi joutuu vastaukseksi alun herättämille kysymyksille. Ruhtinas tekee taidetta neurooseistaan, äänistä, paranoideista kuvitelmissa ja unista. Teoksen alussa esitetty väite ”kaunokirjallisuus on elämän väärentämistä” (28) kumotaan toistuvasti. Kirjallisuus on yhtä häiriön kanssa ja paljastaa, miten todellisuus ja kuvitelma kietoutuvat toisiinsa: ”Kaikki on kuvitelmää. Mutta kuvittelu on rasittavaa, se on kuolettavaa.” (176); ”Sairaudet johtavat ihmisen nopeimmin häneen itseensä. Vähintään kuvittelun mahdollisuuksiltamme [...] meidän on vaadittava täsmällisyyttä.” (204)

Lukija joutuu tietenkin itse valitsemaan, mitä väitteitä pitää vilpittöminä. Yksi tällainen on ehkä isän: ”Koko elämä on ollut vain yksi lakkaamaton yritys päästä yhteyteen toisen kanssa.” (42) Vuoren harjalla elävän hullun ruhtinaan loputon puhe on väylä kohti toista. Se kietoo sekä isän ja pojan että lukijan sisäänsä.